

TijdSchrift 129

Historische Vereniging Vlaardingen • september 2013

Open
MONUMENTENDAG

DE KONING TAPIJTEN

Billitonlaan 42-48, 3131 LK Vlaardingen
Tel. 010-4344645

**GORDIJNEN BINNENZONWERING BEHANG
TAPIJT LAMINAAT VINYL**

OPENINGSTIJDEN:

maandag t/m vrijdag

09.00 - 17.30 uur

zaterdag

09.00 - 17.00 uur

In overleg is een afspraak
in de avonduren mogelijk

aannemingsbedrijf a. van der lugt b.v.
nieuwbouw verbouw renovatie

vlaardingen 010-434 25 44

www.avanderlugt.nl

*Freelance, gediplomeerd lood- & zinkwerker.
Ook voor dakadviezen.*

W.H. Daalmeijer

Telefoon 010-4345587
Mobiel 06-52341310 / 06-16653931
www.loodgieterdaalmeijer.nl

...ook voor uw tegelwerken
www.daalmeijertegelwerken.nl

Vlascom CV

Vlaardingse Assurantie Combinatie cv

Spoorstraat 2
NL - 3134 TA Vlaardingen

Website: www.vlascom.nl
e-mail: info@vlascom.nl
Tel +31(0) 10 248 04 85
Fax +31(0) 10 234 45 00

Advies op het gebied van:

Schadeverzekeringen

Watersportverzekeringen

Levensverzekeringen, Pensioenen

Financiële planning

Schadebegeleiding

Financiering, scheepshypotheken

Vermogensbeheer

Fisc-ad

Fiscale en administratieve dienstverlening

J.A. Janson

fiscaal adviseur

Plein 1940 nr 47
3135 PR Vlaardingen
tel: 010 435 92 67
fax: 08 4220 69 33
e-mail: fiscad@hetnet.nl
www.fiscaaladviseurs.nl

Stout Grafische Dienstverlening

A. Hoogvlietstraat 6 - 3134 CC Vlaardingen

tel. 010-2480603 - fax 010-4344878

info@stout.nu - www.stout.nu

Korte Hoogstraat 4a
3131 BK Vlaardingen
Tel. 010 - 434 38 44

Voor kopieën (ook in KLEUR)

**moet je
naast
de molen zijn!**

maandag t/m vrijdag
van 09.15 - 17.30 uur

**DRUKKERIJ/COPYSHOP
A. OUWENDIJK
naast de molen**
Kortedijk 16a-b
3134 HB Vlaardingen

De Historische Vereniging Vlaardingen heeft tot doel het bevorderen van:

- de belangstelling voor en de kennis van de stad Vlaardingen en haar bewoners;
- het behoud en het herstel van gebouwen en stedenbouwkundige structuren en landschappen;
- het behoud en het verzamelen van die gegevens die van belang zijn voor de geschiedenis van de stad.

De contributie bedraagt € 17,50 per jaar, te voldoen per accept-girokaart. Het bankrekeningnummer van de vereniging is 39.56.57.016, het postgironummer is 750978. Leden krijgen jaarlijks het Historisch Jaarboek en 4 x per jaar het verenigingsblad Tijd-Schrift.

Lidmaatschap

Het verenigingsjaar loopt gelijk met het kalenderjaar. Lid worden kan het gehele jaar door. Kortings op de contributie bij lid worden in de loop van het jaar is niet mogelijk. Wel worden dat jaar reeds uitgegeven publicaties dan nagezonden.

Opzegging

Opzegging van het lidmaatschap dient schriftelijk bij de ledenadministratie te geschieden of via een email naar info@hvv-vlaardingen.nl. Een opzegging kan direct ingaan of aan het eind van het jaar. Restitutie van contributie wordt niet verleend. Leden die hun contributie niet voor of op 31 december hebben voldaan worden automatisch uit het ledenbestand verwijderd.

Het bestuur is als volgt samengesteld:

W.C. den Breems, voorzitter
C. Maarleveld, penningmeester
mevr. G.H.J. Maat-Grijsen, secretaris
A.W.J. Andriessen
J. van Elk
E.A. Lohmann
A. Ouwendijk
E. van Rongen
mevr. T. van der Hoek, notuliste

Contactadres / losse verkoop publicaties:

Arnold Hoogvlietstraat 69
3134 CB Vlaardingen
Telefoon (010) 434 6864

Ledenadministratie:

Paul Henri Spaakring 22
3137 DJ Vlaardingen
Telefoon (010) 474 9416

Adres ledenactiviteiten:

Kortedijk 16a/b
3134 HB Vlaardingen
Telefoon (010) 435 3322 (kantoor)
(010) 434 2474 (thuis)

Redactie Tijd-Schrift:

E. van Rongen, eindredacteur
K. Bloem
M. Carree
A. Maarleveld

Redactie-adres:

Paul Henri Spaakring 22
3137 DJ Vlaardingen
Telefoon (010) 474 9416

Bijdragen aan de inhoud van Tijd-Schrift zijn van harte welkom. In verband met de geautomatiseerde verwerking van de teksten ontvangt de redactie deze graag per e-mail: info@hvv-vlaardingen.nl t.a.v. de redactie.

ISSN 1380-2992

© Historische Vereniging Vlaardingen

Niets van deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Internet: www.hvv-vlaardingen.nl - www.begraafplaatssemaus.nl
E-mail: info@hvv-vlaardingen.nl

Productie: Stout Grafische Dienstverlening

Inhoud

Redactioneel 3

Open Monumentendag 2013 4

Symbolen van Macht & Pracht
Gerard Hoogerwaard 5

‘Slag bij Vlaardingen’ op de Markt
Tim de Ridder 9

‘Multimiljonair’ Abraham van der Linden (1684-1767)
Harm Jan Luth 10

Pracht in de polder
Frits van Ooststroom 14

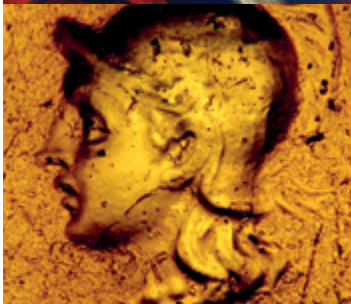
De burcht en de laars van graaf Dirk III gevonden?
Tim de Ridder 19

Gem
Eli van Toledo 23

Klassendag Open Monumentendag 2013 27

Ledenactiviteiten 29

De ‘Slag bij Vlaardingen’ nagespeeld
(Foto: Carolien Van Loon, gemeente Vlaardingen)

Het Vlaardingen cadeau !
 Replica Vlaardings Haringbord

het waaigat
 woon-ideeënwarenhuis

Markt 57 Vlaardingen tel. 010-4343685
www.waaigatwonen.nl

Historische Vereniging Vlaardingen

www.hvv-vlaardingen.nl

Memobeeld Digitaal Erfgoed
 Creating Digital History

Digitaliseren van Video Tapes, 35mm Dia's en 8 mm en 16mm Film

Informeer naar de mogelijkheden en bel 010 - 460 3000
 of kijk op: www.memobeeld.nl

Studio: Aletta Jacobskade 106
 3137 TC Vlaardingen

Westkaai
 VOOR LUNCH & DINER

Stijlvol lunchen en dineren voor een prettige prijs

Restaurant Westkaai, Westhavenkade 10, 3131 AB Vlaardingen
 T 010 - 248 70 18 E info@westkaai.nl I www.westkaai.nl
 Openingstijden: maandag t/m zaterdag, 12.00 - 24.00 uur ('s zondags gesloten).

- Bloemwerken en arrangementen
- Goed gesorteerde snijbloemen
- Bloeiende- en bladplanten
- Bruidsboeketten en corsages
- Rouwwerken

Markgraafaan 135
 3131 VL Vlaardingen
 Tel: 010 43 43 704

JAC. VERKUIL
 BLOEMSIERKUNST

DIJKSHOORN EUROMOVERS
 AL MEER DAN 50 JAAR VERHUZEN!

WWW.DIJKSHOORN.NL
 TRAWLERWEG 8 3133 KS VLAARDINGEN TEL.: +31 (0)10-2480522

Macht en Pracht

Dat is het thema van Open Monumentendag 2013. En zoals gebruikelijk is de derde aflevering van Tijd-Schrift van het jaar weer gevuld met een keur aan artikelen die op het thema betrekking hebben. Het is fijn dat wij als redactie ons in ieder geval geen zorgen hoeven te maken over het vullen van een van de jaarlijkse nummers! En zoals ook gebruikelijk waren de schrijvers van de artikelen weer bijzonder enthousiast en is er meer ingeleverd dan waarvoor eigenlijk plaats was, maar de HVV heeft er wat extra pagina's tegenaan gegooid zodat u alles kunt lezen en alle plaatjes kunt bekijken. Want er valt ook weer veel te zien, en hopelijk is dat een stimulans om op 14 september de stad in te gaan om met eigen ogen de Vlaardingse Macht en Pracht te aanschouwen. Er dan zijn er natuurlijk deuren open die normaal gesloten blijven, dus grijp uw kans!

Hopelijk leidt dat dan ook bij degenen die er nog niet zo bekend mee zijn tot het besef dat er in Vlaardingen heel wat moois te zien is dat het waard is in goede staat behouden te blijven voor toekomstige generaties. (De HVV zet zich daar al ruim 35 jaar voor in, als u meer leden weet te werven staan we nog sterker...) Een bron van zorg is bijvoorbeeld het voormalige Hollandia-gebouw. Een prachtig bouwwerk, waar de macht en pracht vanaf straalt, zowel buiten als binnen, maar dat wel leeg staat en waarvoor een goede bestemming gevonden moet worden die recht doet aan zijn status.

Soms duren ontwikkelingen lang, maar komt alles uiteindelijk wel te goede. Een mooi voorbeeld daarvan is de Oude Lijnbaan. Die wordt nu gerestaureerd en de omgeving wordt opgeknapt, zodat dit monument van een bijna vergeten ambacht weer in (bijna) volle glorie te zien zal zijn. Op Open Monumentdag vinden er demonstraties plaats, onder meer (uiteeraard) van het maken van touw.

Maar ook na 14 september valt er voor de geïnteresseerden in de Vlaardingse historie genoeg te beleven. Onze immer actieve commissie Ledenactiviteiten heeft weer een mooi winterprogramma samengesteld met interessante lezingen en het ServiceTeam organiseert weer een paar leuke wandelingen. U vindt dit en meer op de pagina's met Ledenactiviteiten.

Kortom: u hoeft zich de komende tijd weer niet te vervelen. Veel plezier!

Eric van Rongen
 Eindredacteur

Stegenboek in aantocht

In de tweede week van oktober verandert de Hoogstraat in een Historische Winkelboulevard: een initiatief van het Vlaardings Archeologische kantoor (VLAK) en de Stichting Stadsherstel Vlaardingen om met erfgoed meer levendigheid in de Hoogstraat te brengen. Dit was voor onze voorzitter, Wout den Breems, een mooie aanleiding om een lang gekoesterde wens in vervulling te laten gaan: het beschrijven van de stegen langs de Hoogstraat. Dat heeft geresulteerd in een fraai en rijk geïllustreerd boek dat op 13 september zal verschijnen en € 7,50 zal gaan kosten.

Open Monumentendag 2013

Macht en Pracht

Zaterdag 14 september is het ook in Vlaardingen (voor de 24e keer) Open Monumentendag. Tussen 12.00 en 16.00 uur zullen er weer talloze activiteiten zijn, dit jaar versterkt door een samenwerking met de nieuwe werkgroep 'Slag bij Vlaardingen 1018 – 2018'. U bent natuurlijk van harte uitgenodigd!

De concentratie van activiteiten ligt dit keer op zowel de Markt als op de Oude Lijnbaan.

Onder de kap van de (deels al gerestoreerde) Lijnbaan wordt - net als vroeger - weer touw geslagen. Maar ook wordt er touw en zeil getaand zoals dat destijds het geval was, en wordt ook een demonstratie gegeven door een ouderwetse wasvrouw. Leerzaam, maar vooral amusant!

Daarnaast zijn er enkele 'satellieten', zoals langs de Westhavenkade het Redershuis (met het rederskantoor - én de Muziek-collectie van Ton Stolk), en ook aan de andere zijde van de haven: het depot van het Streekmuseum (Willem Beukelszoonstraat) waar de voorwerpen die Jan Anderson in de afgelopen jaren uitleende aan Paleis 't Loo nog eens te zien zijn (mooi passend in het jaarthema).

Spectaculair is de samenwerking met de werkgroep Slag bij Vlaardingen 1018 - 2018, die vooruitlopend op het eeuwfeest van de Slag bij Vlaardingen een aantal activiteiten laat zien: van een reconstructie van de vroegere burcht van Dirk III, tot en met een aantal 'middeleeuwers' (re-enactment-hobbyïsten) die met elkaar die historische periode uitbeelden. Meer informatie vind u elders in dit Tijdschrift. Ten slotte kunt u bij deze gelegenheid ook de activiteiten op de Markt van bovenaf - vanaf de kerktoren - gadeslaan.

Rond 12.00 uur zal er op de Markt een spectaculaire opening van de activiteiten

plaatsvinden, waarbij de beide betrokken wethouders (archeologie en monumentenzorg) op een bijzondere manier de activiteiten van start laten gaan.

De organisatie van de Open Monumentendag in Vlaardingen is dit jaar weer in handen van de kerngroep, die nog steeds bestaat uit stadsarchivaris Harm Jan Luth, monumenten-ambtenaar Gerard Hoogerwaard, Wout den Breems (Historische Vereniging Vlaardingen) en Arie Ouwendijk (coörd.) vanuit o.a. het ServiceTeam. Maar zonder een aantal (jaarlijkse) medewerkers, en vooral de royale medewerking vanuit het Fonds Schiedam Vlaardingen e.o. zouden de plannen nooit werkelijkheid kunnen worden!

Een vaste activiteit sinds enkele jaren is ook de Open Monumenten Klassendag, die op de vrijdag voorafgaand wordt gehouden - speciaal voor de groepen 7 en 8 van het basisonderwijs. Dank daarvoor is verschuldigd aan de leden van het ServiceTeam, die dus niet alleen op de zaterdag actief zijn, maar ook deze activiteiten organiseert en mogelijk maakt!

Voor het eerst hebben dit jaar de organisatie Open Monumentendag, de werkgroep '1018 - 2018' (beide tot 16.00 uur), de organisatie van het 'Uitfestival' (Stadsgehoorzaal), de Cultuur- en Vrijwilligersmarkt en de winkeliers van de Hoogstraat (allen tot 17.00 uur) de handen ineen geslagen om mét elkaar een geweldig feestelijk gebeuren in het centrum op te zetten en gezamenlijk te promoten. Dus kom vooral een kijkje nemen!

Wij wensen u een fijne dag toe!
Arie Ouwendijk

De Regalia. (www.koninklijkhuis.nl)

Symbolen van Macht & Pracht

Gerard Hoogerwaard

Met dit onderwerp voor de Open Monumentendag 2013 raken we één van de wezenlijke aspecten van de mensheid. De mens zoekt naar macht en wil met het benadrukken van pracht uiting geven aan die macht. Om de macht en pracht uit te kunnen drukken, werd en wordt gebruik gemaakt van symbolen. Daarover gaat dit artikel. En dan kijken we achtereenvolgens naar bestuurlijke-, kerkelijke- en industriële macht.

Bestuurlijke Macht & Pracht

Gelukkig zijn we in ons mooie land al bijna 200 jaar tevreden met de manier waarop wij de bestuurlijke macht hebben georganiseerd. Op 30 april dit jaar werd duidelijk dat de pracht en praal die bij het koningschap horen, maatschappelijk volkomen geaccepteerd zijn en onderdeel uitmaken van onze nationale trots. Het paleis waar ons vorstelijk paar woont en de gebouwen waar zij zoal komen voor bijzondere bijeenkomsten, zijn symbolen van zowel macht als pracht. Ook een vervoermiddel als de gouden koets hoort daarbij.

De inhuldiging van koning Willem-Alexander was een mooi moment om nog eens te zien welke symbolen van macht er nog meer een rol spelen bij het koningschap. De scepter en de koningsmantel, maar vooral de kroon, worden door velen gezien als het symbool van de koninklijke macht, ook al hebben wij geen gekroonde vorst.

Het was mooi om te zien dat ook het Rijkswapen van Nederland, de nationale vlag en de trouw die het parlement aan de kroon belooft, dit beeld ondersteunen. De chique vervoersmiddelen, voorname kledij en prachtige sieraden, completeren het geheel.

Bijna 1000 jaar geleden was het bestuur in onze contreien heel anders ingericht, met onder andere een leenheer (de keizer in Duitsland) en met leenmannen (graven en hertogen). Graaf Dirk III versloeg in 1018 de troepen van de Duitse keizer en stichtte in Vlaardingen een grafelijk hof. De hoven, kastelen en burchten waren voor het gewone volk een belangrijke uiting van de macht van de grafelijkheid. Ook de vlag en de heraldiek die zij gebruikten, waren symbolen van macht. Het paard dat voor-

Dirk III met schouderstuk met leeuw.
(Collectie Stadsarchief Vlaardingen)

zien werd van kledij die de heraldiek onderstreepte, was daarbij ook belangrijk. Van de graven van Holland is bekend dat zij de rode leeuw op een witte ondergrond als heraldisch symbool gebruikten. Die beide kleuren zien

we nog op vele monumenten in Holland terugkomen, vooral op de luiken.

Hoewel hypothetisch, lijkt er een verband met de kruistochten te zijn. De leeuw werd als symbool ook door ridders uit omliggende landen gebruikt. De leeuw staat bovenaan de voedselketen en werd daarom in de oudheid ook al gezien als het machtigste wezen op aarde. In ieder geval zien we de leeuw terugkomen in 11 van de 12 provinciewapens en in vele stadswapens, zo ook die van Vlaardingen. In de nationale vlag komen overigens ook het rood en het wit weer terug, het is niet geheel duidelijk waarom de kleur blauw hieraan is toegevoegd. Het ligt voor de hand te denken dat dit met water of met de lucht te maken heeft.

Als graaf gaf Floris V aan steden bestuurlijke macht door ze stadsrechten toe te kennen, zo ook aan Vlaardingen in 1273. Overheidsgebouwen waren na de Middeleeuwen goed te herkennen, veelal waren zij voorzien van een driehoekvormig element (een ‘delta’) in de gevel, en voorzien van symbolen van rechtspraak in de vorm van Vrouwe Justitia, zoals ook op ons Stadhuis. Ook ambachtsheer Wilhem van Ruytenburch en zijn opvolgers spreidden in hun huis en tuinen veel pracht ten toon. Zij deelden dan ook met het stadsbestuur in de lokale macht.

Waren het in de Middeleeuwen in beginsel de kerk en de adel die samen de macht in handen hadden, tijdens de Franse overheersing werd gezorgd voor een scheiding tussen kerk en staat. Die had onder andere tot gevolg dat alle kerktorens eigendom werden van de gemeenten. Daarna kwam de macht terecht in een ingewikkeld samenspel tussen koning en volksvertegenwoordiging. De bestuurlijke macht van de gemeenten kwam te liggen bij de gemeenteraad, die het dagelijks bestuur in handen gaf aan het college van Burgemeester en Wethouders. De burgemeester is van bei-

den de voorzitter en is natuurlijk het boegbeeld van de stad. Wat de kroon is voor de koning, is de ambtsketen voor de burgemeester. Uiteraard is de rode leeuw ook weer terug te vinden op de Vlaardingse ambtsketen en in het stadswapen.

Kerkelijke Macht & Pracht

De eerst bekende (houten) kerk van Vlaardingen die begin 8e eeuw aan zendeling Willibrord geschonken werd, moet een eenvoudig bouwwerk zijn geweest. Dat gold overal voor de eerste kerken, maar gaandeweg, vooral in de renaissance, ontwikkelden ze zich tot opvallende gebouwen, als eerbetoon aan de Schepper. Geholpen door de verbeterde bouwtechnieken werd de bouw van gotische kathedralen een ongekend symbool van uitting van kerkelijke macht en pracht.

Als we de principes van een kerkgebouw wat beter bestuderen, dan valt een aantal zaken op. De meeste kerken hebben een ontwikkeling doorgemaakt. Vooral de oudere kerken in Nederland zijn ontstaan uit een vierkante of ronde plattegrond, die voorzien werd van een koor en een dwarsschip. Zo ontstaat een kruisvormige plattegrond, die gezien kan worden als een symbool van de kruisiging. De toren verwijst met zijn puntvormige dak

naar de hemel. Opvallend is dat die torens in Holland op het westen zijn gebouwd en het koor naar het oosten. Dit zou te maken kunnen hebben met de verwachting van de terugkomst van Jezus, die vanuit het oosten te verwachten zou zijn.

Vooral in de rooms-katholieke kerken was en is het kleurgebruik uitbundig, en ook het gebruik van edelstenen en edele metalen als goud en zilver. Door glaskunst en het aanbrengen van grote vensters werd ook het licht optimaal benut om indruk te maken op de kerkbezoeker. Een prominent orgel maakt het geheel compleet. Bij de restauratie van de Grote Kerk van Vlaardingen in de jaren '60 van de vorige eeuw is ervoor gekozen de kerk van na de Reformatie te reconstrueren. Daarbij zijn de enkele glas-in-loodvensters vervangen door blank glas. Hierdoor is de nadruk vooral op de ruimtelijkheid van de kerk komen te liggen, die op zichzelf indrukwekkend te noemen is, maar die in mindere mate de pracht weergeeft. Het kleurgebruik van rood en wit, dat respectievelijk staat voor het ‘offer’ en de ‘reinheid’, is in dergelijke kerken van na de Reformatie meestal niet meer terug te vinden.

De twee objecten uit de Grote Kerk die het meeste indruk maken zijn de 19e-eeuwse preekstoel en het 18e-eeuwse orgel, beide unieke elementen die uitstekend tot hun recht komen in deze kerk.

Stadhuis, met vlag.
(Collectie Stadsarchief Vlaardingen)

Het originele Vlaardingse gemeentewapen uit 1816.
(Collectie Stadsarchief Vlaardingen)

Westhavenkade 45

Industriële Macht & Pracht

Aan het begin van de 17e eeuw werden in Vlaardingen diverse gilden opgericht. Dat zijn vakorganisaties die nodig waren om zaken te regelen in een groeiende stad. Zo organiseerden bijvoorbeeld de schoenmakers, schippers, kuipers en metselaars zich. Van de laatste twee hangen prachtige 17e-eeuwse gildeborden in de Grote Kerk, terwijl de koperen lezenaars op en voor de kansel door de schilders en metselaars in de 18e eeuw geschonken zijn. De gilden waren op economisch gebied oppermachtig in de bescherming van hun beroepsgroep en deden ook aan prijsafspraken. Door de Franse overheersing kwam er een eind aan hun bestaan. In de 19e eeuw nam de

kerkelijke macht af en kwam de industriële macht op. Vlaardingen kende al vóór de Franse tijd een bloeiende industriële sector in zijn scheepswerven, touwslagerijen en kuiperijen. Aan vooral de uiteindelijke afnemers van hun producten, de reders, moet veel macht worden toegekend. Dat dit samenhang met pracht is vooral te zien aan de prachtige woonhuizen aan de Westhavenkade, zoals de nummers 45 en 54.

Toename van het inwonertal door de groei van de industrie, de handel en de visserijvloot aan het einde van de 19e eeuw, bracht veel nieuwbouw met zich mee, met name in de Oostwijk. Dat zich daar niet alleen middenstanders, maar ook reders en andere directeuren vestigden, blijkt uit de pracht die daar nog te zien is. Gelukkig is dat gedeelte van de stad ook opgenomen in het Beschermd Stadsgezicht-gebied. Ook aan de Oosthavenkade staan prachtige panden, zoals de voormalige dokterspraktijk van dokter Voogd, het pakhuis Oporto, het Hollandia-gebouw en de rederspakhuisen van onder anderen Van der Burgh.

Al bij binnenkomst in zo'n pand werd een bezoeker geïmponeerd door de pracht en praal die op hem afkwam. Een entree met bijzondere materialen, gestucte plafonds en lambriseringen en ook indrukwekkende trappenhuisen. Het bedrijf moest goed voor de dag komen, zodat de klant wist dat een eventuele order goed op zijn plaats was. Aan de kamer van de directeur, met veelal in het oog springend meubilair, viel zijn statuut op te maken.

Samenvattend

Macht en pracht gaan vaak hand in hand en dat is van alle tijden. Pracht die macht bewijst heeft een psychologisch effect op degene die deze aanschouwt. U gaat deze Open Monumentendag vast met andere ogen naar de monumenten en beeldbepalende panden kijken!

‘Slag bij Vlaardingen’ op de Markt

Tim de Ridder

Dit jaar staat de Open Monumenten Dag in het teken van ‘Macht en Pracht’. Vlaardingen groeide in de 11e en de 12e eeuw uit tot het epicentrum van de Hollandse macht. Rond 1000 vestigde graaf Dirk III zich in Vlaardingen en liet er een burcht bouwen. Het is voor zover bekend de eerste burcht die de Hollandse graven lieten bouwen. Graaf Dirk III verwierf internationale bekendheid door op 29 juli 1018 een groot keizerlijk leger te verslaan en daarmee autonomie voor zijn graafschap te verwerven. Dirk III verkreeg hiermee de status van grondlegger van Holland. Vlaardingen groeide na 1018 uit tot de belangrijkste plaats van het graafschap dat in de elfde eeuw waarschijnlijk de naam Vlaardingen droeg en vanaf het einde van de 11e eeuw bekend zou komen te staan onder de naam Holland.

De voor Vlaardingen en Holland belangrijke gebeurtenis in 1018 ligt nu 995 jaar achter ons. Nog vijf jaar en dan kunnen we duizend jaar ‘Hollandse autonomie’ vieren. Niet alleen in krijgshaftig opzicht is de Slag bij Vlaardingen een belangrijk keerpunt in de Vlaardingse en Hollandse geschiedenis, hij valt ook samen met andere wezenlijke veranderingen in de samenleving. Zo start rond 1000 de grootschalige ontginning van de Hollandse wildernis, waarmee de strijd tegen het water begint. In de 11e en de 12e eeuw ontstaan de eerste pre-stedelijke nederzettingen, waarvan Vlaardingen in Holland de belangrijkste was.

Kortom, de ‘Slag bij Vlaardingen’ heeft het in zich om uit te groeien tot een belangrijk Vlaardings evenement met landelijke uitstraling, waarbij typisch Hollandse thema's aan de orde kunnen komen, die hun uitstraling kunnen hebben tot buiten de landsgrenzen. We wachten met de viering niet tot 2018, maar ontplooiën samen met verschillende

organisaties activiteiten om zo de komende jaren tot een groeiende aandacht te komen voor de Slag bij Vlaardingen. Reeds in 2008 is er een eerste activiteit georganiseerd in het Hof. Daar kwamen maar liefst zesduizend bezoekers naar toe. Dit zal op bescheiden wijze worden overgedaan op OMD 14 september. Verschillende organisaties zijn bij deze dag betrokken: AWN-afdeling Helinium, OMD-commissie, bouwspiegelplaats, Stichting Nationale Gedenkdagen en de Stadsgehoorzaal met het UitFestival.

Op zaterdag 14 september zal een kleine groep van re-enactors acte de présence geven en verschillende activiteiten laten zien. De burcht van Dirk III zal zelfs weer herrijzen op de Markt. Tevens zullen archeologen gaan boren naar de 11e eeuw. Wie weet wordt de burcht van Dirk III wel aangeboord! Daarnaast zullen er nog vele andere activiteiten te doen zijn op de Markt. Hou dan ook de website www.geschiedenisvanvlaardingen.nl goed in de gaten, waar het programma begin september op te zien zal zijn.

Dus komt dat zien, beleef het mee, en wie weet vindt u ook wel inspiratie om iets met dit thema te gaan doen volgend jaar of ergens in de komende jaren.

Op OMD 14 september geven re-enactors verschillende demonstraties op de Markt. Het is een kleinere uitvoering van het evenement ‘Terug naar Flardinga’ zoals dat in 2008 te zien was in het Hof. (Foto: Carolien van Loon, gemeente Vlaardingen)

‘Multimiljonair’ Abraham van der Linden (1684-1767)

Harm Jan Luth

Abraham van der Linden, olieverfschilderij, circa 1740, maker onbekend. (Collectie Museum Vlaardingen)

Als ik achter mijn bureau in mijn werkkamer aan het Plein Emaus zit, ziet een macht- en pracht-echtpaar vanaf de muur op mij neer. Het zijn Abraham van der Linden (1684-1767) en zijn tweede echtgenote Agneta van Reewijk (1696-1787). Hij als welvarend koopman met een roodfluwelen mantel aan en een

brief in de hand en zij met haar hondje op schoot met een lekkernij of speeltje voor het dier in de hand. Omdat het Museum Vlaardingen wordt verbouwd, logeren deze dame, heer en hond tijdelijk in het Stadsarchief.

Wie aan Vlaardingse representanten van ‘macht en pracht’ denkt, kan niet om de aan het eind van de Gouden Eeuw geboren Abraham van der Linden heen. Bekend is hij vooral als eigenaar van de Oude Lijnbaan (sinds 1706) en als stichter (1739-1742) van het Huis met de Lindeboom aan de Westhavenkade, het huidige Museum Vlaardingen. Laten we eens bezien waar die macht en die pracht bij hem uit bestond.

Afkomst

Abraham van der Linden stamt uit een eenvoudige familie. Zijn vader was een timmerman uit Nieuw-Beijerland die zich rond 1660 in Vlaardingen vestigde en er in 1678 lid van de vroedschap en later burgemeester werd. Als Abraham nog maar een paar weken oud is, sterft zijn vader in september 1684. Zijn moeder, de timmermansdochter Heyltje Fortuyn, hertrouwt met de zeer gefortuneerde reder Cornelis Persoon, onder wiens vleugels Abraham opgroeit.

De Oude Lijnbaan

Dat de basis voor zijn latere rijkdom wel gelegd moet zijn door het vermogen van zijn stiefvader, blijkt uit het feit dat hij pas 22 jaar is als hij in 1706 voor 7.748 gulden de in 1611 gestichte lijnbaan aan de Zomerstraat koopt. Uit het bedrijfsarchief van de Oude Lijnbaan dat bij het Stadsarchief Vlaardingen bewaard wordt, blijkt dat de zaken meteen goed lopen. Nadat de touwbaan een jaar heeft gedraaid, zet de jonge Abraham boven zijn eerste jaar-

rekening ‘Looft God boven al’ om aan het eind als netto resultaat dankbaar te noteren: “Schiets over – God loff – zomma fl 1.521,35” en in de twee volgende jaren is dat al respectievelijk 4.375 en 5.925 gulden.

Eén van de weinige concurrenten in de omgeving, een touwbaan in Schiedam, maakt hij onschadelijk door die op te kopen en niet veel later weer door te verkopen met het beding dat daar nooit meer touw gedraaid mag worden. Van 1706 tot zijn dood in 1767 maakt hij alleen al met de touwbaan bijna 850.000 gulden winst.

Huwelijken en kinderen

In de eeuwen waarin Abraham leefde, stierven mensen regelmatig in de kracht van hun leven. Daardoor gebeurde het niet zelden dat men diverse keren huwde. Zo trouwt Abrahams vader drie keer en zijn moeder ook. Zelf treedt hij in 1710 in het huwelijk met Alida van Terie, maar zij sterft al op haar 33e, waarna Abraham in 1731 hertrouwt met Agneta van Reewijk (1696-1787) uit Gouda. Zijn beide zonen uit het eerste huwelijk, Cornelis en Willem, zijn dan 16 en 11 jaar, maar zij sterven relatief jong zonder nageslacht na te laten.

Uit het tweede huwelijk wordt in 1732 dochter Alida en in 1735 dochter Elisabeth geboren. Uit Elisabeth stamt het Delfshavense domineesgeslacht Bussingh en Alida trouwde in 1755 met de Schiedamse reder Hendrik van den Heuvell. Uit dit echtpaar stamt de in Vlaardingen overbekende patriciërsfamilie Van Linden van den Heuvell.

Abrahams weduwe Agneta van Reewijk wordt 91 jaar oud en overleeft zelfs haar beide dochters. Daarom slaat de bedrijfsleiding een generatie over en draagt zij haar zakenimperium, dat zij na Abrahams overlijden runde, in de laatste jaren van haar leven stukje bij beetje over aan haar kleinzoon Abraham van Linden van den Heuvell (1756-1832). Deze doet in de patriottentijd (1787) van zich spreken als een van de leiders van de opstand tegen

Agenetha van Reewijk, olieverfschilderij, circa 1740, maker onbekend. (Collectie Museum Vlaardingen)

de stadhouder, wat hem op verbanning komt te staan. Ten tijde van de Bataafse Republiek keert hij weer terug naar Vlaardingen, waarna hij Maire (burgemeester) wordt.

Rederij

Maar terug naar zijn grootvader Abraham, de hoofdpersoon van deze bijdrage. We zagen al dat de exploitatie van de Oude Lijnbaan hem veel voorspoed had gebracht, maar hij doet nog meer zaken. Een jaar na zijn aankoop van de Oude Lijnbaan – hij is dan bijna 23 jaar – wordt hij vermeld als boekhouder van de hoeker ‘Vrede’, wat betekent dat hij namens de aandeelhouders in de rederij van dit schip de feitelijke zaken en de boekhouding regelt.

‘De Walvisvangst’, pen-
schilderij, circa 1710,
door Adriaan (van der)
Salm.
(Collectie Museum
Vlaardingen)

Een paar jaar later, in 1711, zien we Abraham voorbijkomen als pachter van de Grote- en Kleine Afslag van de Verse Vis in Vlaardingen, waarvoor hij 1.100 gulden neertelt en wat hem ongetwijfeld veel meer oplevert. Over Abraham valt wel een heel boek te schrijven en dat heeft archiefmedewerker Matthijs Struijs in 1995 dan ook gedaan. In dat boek is een bijlage opgenomen, waaruit blijkt dat Abrahams redersactiviteiten – naast de Oude Lijnbaan als hoofdbron van inkomsten – ook een hoge vlucht nemen. Daarin worden over de periode 1707-1789 maar liefst 185 visserij- en koopvaardischepen genoemd, waarin Abraham en de zijnen een klein of een groot aandeel hebben. Uit de notariële archieven van Vlaardingen komt een stortvloed aan erfenissen van alle kanten, testamenten en transacties voorbij, waarin de tienduizenden

guldens je om de oren vliegen. Abraham zou in verhouding nu zeker multimiljonair zijn geweest.

Huis met de Lindeboom

Abraham bezit diverse panden in Vlaardingen, maar woont met zijn gezin geruime tijd in een huis bij de Lijnbaan aan de Zomerstraat. Een heer van stand woont in een huis van stand en daarom laat hij van 1739 tot 1742 aan de Westhavenkade een enorm huis bouwen in Lodewijk XV-stijl. Het is wellicht het grootste van de stad, dat het ‘Huis met de Lindeboom’ wordt genoemd. Die Lindeboom, die ook in het familiewapen te zien is, is boven de voordeur afgebeeld. Sindsdien heeft het vele bestemmingen gekend, zoals bijvoorbeeld Bank van Lening, Kantongerecht, Belastingkantoor en PTT-kantoor. Sinds 1971 is het

Visserijmuseum (nu Museum Vlaardingen) er gevestigd.

Walvisvaart

Een bijzondere tak in het zakenimperium van Abraham van der Linden is de walvisvaart. Omdat de hoek van de Vetteoordskade en de Westhavenkade, waar het ‘Huis met de Lindeboom’ staat in de volksmond ‘Het Waaigat’ werd genoemd, heeft men daar een aanwijzing in gezien dat Abraham ook deelnam in de walvisvaart. ‘Waaigat’ is namelijk een dorp op het eiland Spitsbergen waar veel op walvissen werd gejaagd. Het verhaal gaat dat hij dat huis betaald zou hebben met de opbrengst van één walvisvaart. Of dat waar is, valt niet te bewijzen. Als we ons tot de schriftelijke bronnen beperken, blijkt dat hij in 1721 wordt genoemd als belangrijkste vennoot in een Vlaardingse rederij die een schip naar de Straat Davids bij Groenland liet gaan. In dat jaar komt het schip onverrichterzake thuis, maar in 1722 worden er bij Groenland twee walvissen gevangen en in de periode 1727-1734 is Abrahams deel in de opbrengst 30 walvissen. Die walvisvaart wordt ook genoemd in een gedicht dat in 1731 ter gelegenheid van Abrahams tweede huwelijk, met Agneta, wordt geschreven door de beroemde Vlaardingse dichter Arnold Hoogvliet: ‘....schier tot aan des waerelts assen om den walvisch te verrassen....’

Macht

Dat onze hoofdpersoon niet alleen pracht maar ook macht tentoonspreidde, blijkt uit de waslijst aan functies en nevenfuncties in het openbare leven. Zonder volledig te zijn: burgemeester, schepen, thesaurier, substituutbaljuw, weesmeester, regent van het Heilige Geest Gasthuis, kerkvoogd, brandmeester van de Grote Spuit, commissaris van de Rederijderskamer, deken van het schippersgilde en officier van het Blauwe Vendel van de Schutterij.

Pracht

De pracht blijkt uit de twee genoemde schilderijen, maar komt ook tussen de regels door wel naar voren. Om met die pracht te besluiten, noem ik nog een paar zaken die na zijn overlijden en dat van zijn vrouw in de enorme boedel eruit springen. Aan contant geld is ruim 15.000 gulden beschikbaar, aan effecten eenzelfde bedrag. Tegen Abrahams wil verkopen zijn erfgenamen zijn meubels, wat maar liefst 20.000 oplevert. Men moet daarbij ter vergelijking bedenken dat de grootste huizen in Vlaardingen in die tijd zo’n 4.500 kosten. De Buitenplaats ‘Lindenrust’ (waarover Frits van Ooststroom in dit Tijd-Schrift schrijft) is ook bijna 20.000 waard. Een ‘paarlsnoer’ en een diamanten ring van Agneta gaan voor respectievelijk 1.700 en 105 gulden weg. De totale waarde van de boedel bedraagt ruim 240.000 gulden en dat is in die tijd ronduit een astronomisch bedrag.

Bron:

Struijs, M.A., *Abraham van der Linden. Leven en werk van een belangrijke achttiende-eeuwse Vlaardinger*. Hoogendijkreeks 1. Vlaardingen 1995.

Pracht in de polder

Frits van Ooststroom

In de zeventiende eeuw investeerden rijke stedelingen soms in een boerderij in de omgeving. De boerderij en het bijbehorende land werden verpacht en een gedeelte van de boerderij vervulde de functie van vakantieverblijf voor de stedelijke eigenaar en zijn familie. Zij konden 's zomers de drukte en de stank van de stad ontvluchten voor een gezond verblijf op het platteland.

Ongeveer dertig procent van alle boerderijen in onze streek waren in die tijd eigendom van de boer zelf, de andere waren eigen dom van kerkelijke of wereldlijke instellingen of waren zogenoemde herenboerderijen. Meestal was de boven de kelder gelegen opkamer het verblijf van de heer en deze werd daarom heren- of heerschapkamer genoemd. Deze herenkamer was vaak rijk gemeubileerd met een eikenhouten bedstee en een grote kast. Ook was er een schouw, waarin gestookt kon worden. Een enkele maal groeide zo'n herenboerderij uit tot een ware buitenplaats.

De Sarijnenhove met rechts de toegang tot het buitenplaatsgedeelte. Links het voorhuis van de boerderij. (Foto auteur, 2008)

Sarijnenhove

Een mooi en nog bestaand voorbeeld van zo'n buitenplaatsboerderij is de *Sarijnenhove*, gelegen aan de Zuidbuurt (nummer 34), tussen Vlaardingen en Maasland. Deze hofstede ligt nu op Vlaardings grondgebied; vroeger was dat Maasland. Het pand is gebouwd op een kreekafzetting ruim vijfhonderd meter van de weg en is van daaraf nauwelijks zichtbaar. Dat is jammer, want het boerderijgebouw is een van de mooiste en rijkste van Zuid-Holland, wellicht van Nederland. Het pand staat in diverse boerderijboeken afgebeeld en steevast wordt daarbij als bouwjaar 1644 genoemd. Dat lijkt ook voor de hand te liggen gezien het jaartal op het deurkalf van een van de twee deuren in de voorgevel. Het jaartal blijkt echter een uitbreiding van de oorspronkelijk boerderij aan te duiden en de verbouwing tot buitenplaats. De kern van de (stenen) boerderij gaat terug tot de tweede helft van de zestiende eeuw, terwijl op het boerderijterrein aardewerk is aangetroffen uit de elfde en twaalfde eeuw. Al vanaf de ontginningsfase heeft hier kennelijk een (houten) boerderij gestaan.

Het deurkalf toont, behalve het jaartal en enkele decoraties, ook de letters NB. Deze letters zijn zeer waarschijnlijk de initialen van Nicolaes Boogaert, lid van de Delftse vroedschap, ontvanger der Gemeene Middelen en later burgemeester van die stad. Hij bezat een woonhuis aan de Oude Delft, *Het wapen van Savoyen*, waarin zich thans het Delftse gemeentearchief bevindt. Mogelijk kwam Nicolaes via zijn moeder Margaretha van Beresteyn in bezit van de boerderij, zij overleed in 1639. Ook de buurboerderij (Zuidbuurt 36) was eigendom van de familie. Nicolaes Boogaert zou in 1644 verantwoordelijk zijn voor de aanbouw aan de boerderij, een aanbouw met een herenkamer op de begane grond en een fraaie slaapkamer op de verdieping. Of de opkamer in die tijd ook tot het herenverblijf

behoorde is niet zeker, maar vermoedelijk was de opkamer wel bereikbaar via de spiltrap in de gang van de uitbouw. Het buitenplaatskarakter wordt ook geïllustreerd met een duidelijk siertuinaanleg op de kaart van Nicolaes Kruikius uit 1712.

Door vererving ging het bezit over in handen van diverse nazaten, en via de vrouwelijke lijn, van andere families, o.a. de familie Groenewegen van der Made. Een volgende, achttiende-eeuwse, bezitter was de familie Van Anckeren. Vervolgens, tot 1810, was het pand eigendom van de familie Kok. Al deze families behoorden tot de Delftse elite. Nog omstreeks 1820 blijkt een deel van het pand als buitenplaats in gebruik te zijn, gezien de functies van de diverse percelen die vermeld worden in de OAT (de Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel der Grondeigenaren), behorend bij de Kadastrale Minuutkaart.

Een aantal percelen voor en achter het pand wordt aangeduid met *'Bosch van vermaak'*. Jacob Paulus Slijp (1787-1843) uit Rotterdam, wiens moeder uit het Delftse geslacht Kok stamde, is dan eigenaar. Later in de negentiende eeuw krijgt het pand weer een geheel agrarische functie en wordt van de herenkamer een wagenshuur gemaakt. Tussen 1989 en 1994 wordt het, inmiddels bouwvalige pand, voortreffelijk gerestaureerd door de huidige eigenaren Jaap en Tineke Sonneveld. De pracht is teruggekeerd in de polder...

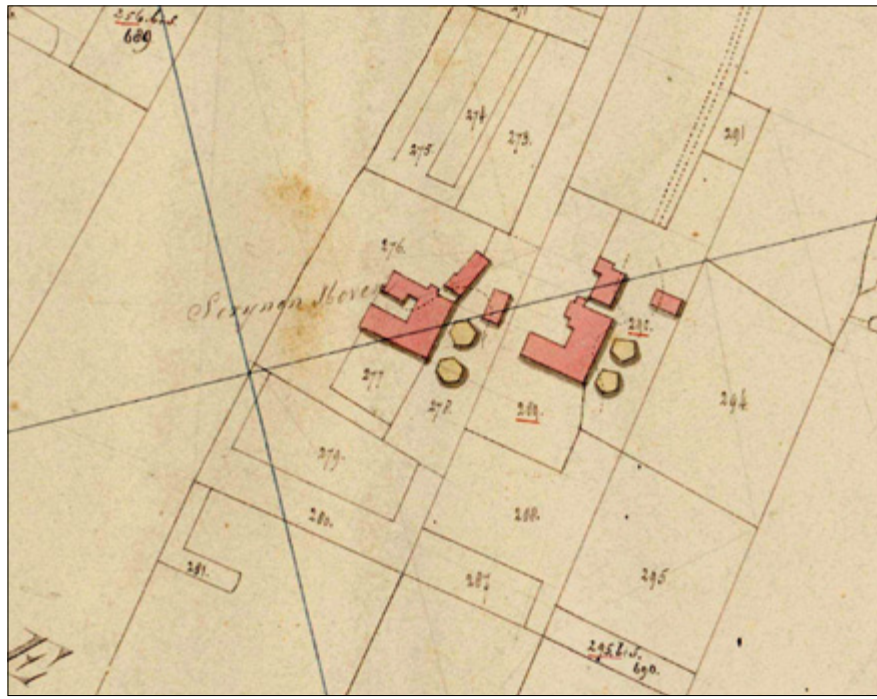
Lindenrust

Op 17 juni 1793 vindt de openbare verkoping plaats van een *'Heere Huizinge met deszelfs Buitenplaats en Laan, genaamd Lindenrust, alsmede Huismanswoning (boerderij) cum annexis, met 43 morgen en 3 hond allerbest Weien Hooiland [etc.]'*. (Eén morgen is ca. 0,85 ha; één hont is 1/6 morgen.) Lindenrust was een buitenplaatsboerderij in de Vlaardingse Broekpolder die enkele decennia eerder in

Fragment van de kaart van Delfland door Nicolaes Kruikius uit 1712. De 'Serijnen Hove' heeft duidelijk een formele tuin en sierlijke buxusparterres.

Fragment met de 'Serijnenhove' van de Kadastrale Minuutkaart uit ca. 1820. De perceelnummers 273, 274, 275, 276 en 280 worden aangeduid met 'bosch van vermaak'.

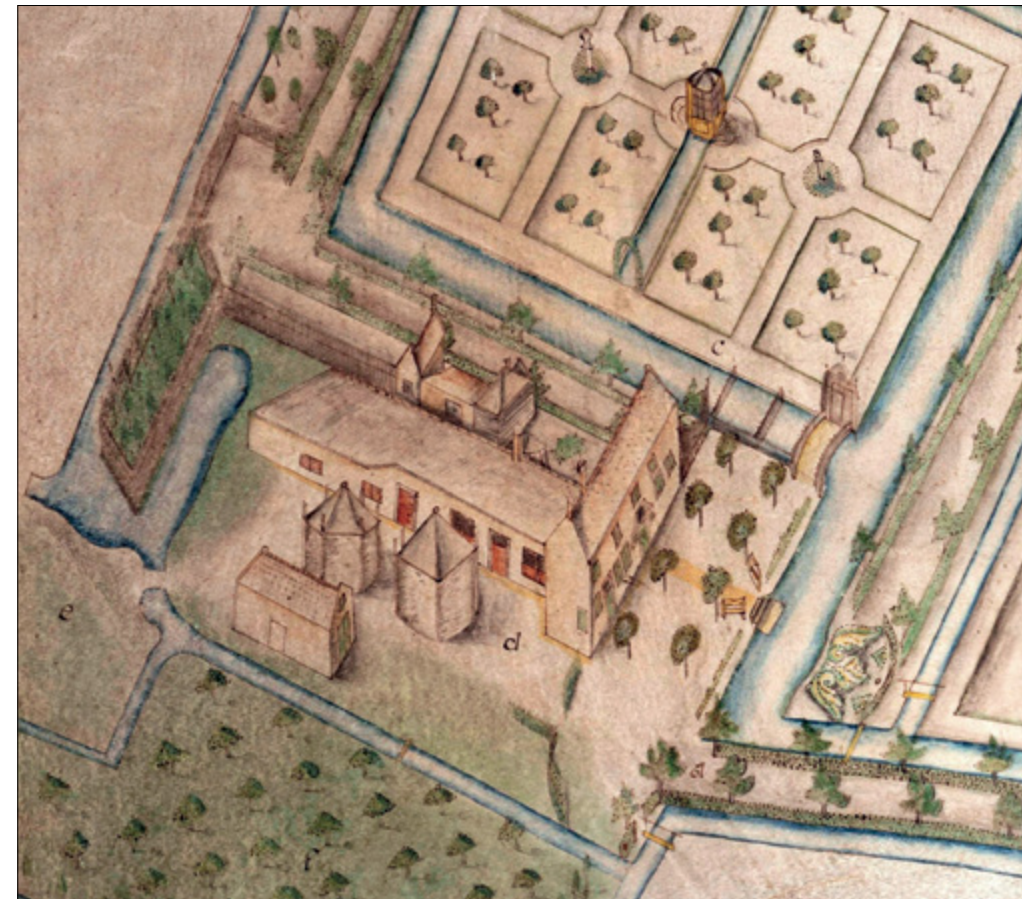

‘Caart van de Hofstede genaamd Lindenrust’ uit 1755 door J. van Schaik. (Collectie Stadsarchief Vlaardingen, kaartnr. 169)

het bezit was geweest van Abraham van der Linden (1684-1767), in leven reder, industrieel (touwslager), lid van de vroedschap en later burgemeester. Abraham van der Linden werd in 1706 eigenaar van de vanaf 1611 bestaande lijnbanen in Vlaardingen en liet in 1742 het fraaie *Huis met den Lindeboom* bouwen aan de Westhavenkade. Hij was zeer kapitaalkrachtig. (Over hem leest u in elders in dit Tijd-Schrift meer.)

Via de erfenis van zijn eerste vrouw, Alida van Terie, die in 1725 overleed, kwam hij in 1732 in het bezit van een boerderij in de Holierhoekse Polder. De boerderij was afkomstig van Annetje van der Burg, de moeder van Alida en wordt door Abraham *De Lindeboom* genoemd. Het is vooralsnog niet duidelijk waar deze boerderij precies stond (of staat) en of Abraham het pand ook als weekend- of zomerverblijf gebruikte. Er is sprake van ‘een huis, bijhuis, schuur, bargaen (hooibergen) boomgaard, tuinkoepel en plantagie’, met ruim 36 morgen land. Zo’n ‘tuinkoepel en plantagie’ duiden wel op een buitenplaatskarakter, maar verder is daar niets over bekend.

Anders ligt dat met de boerderijbuitenplaats *Lindenrust* in de Broekpolder. Abraham kocht de boerderij in 1728 voor 11.000 gulden in contanten van Jacobus Braat uit Den Briel. Uit een van de (in totaal zeven) testamenten die Abraham liet opstellen valt op te maken dat het herenhuis kort voor 1734 moet zijn herbouwd. Het buitenplaatsdeel bestaat uit een voorhuis, zijkamer en keuken, de tuin, vijvers en singels, alsmede de oprijlaan en nog een stukje land, dat als moestuin was ingericht. Van het geheel werd in 1755 een fraaie perkamenten kaart gemaakt door landmeter J. van Schaik. Uit deze kaart valt duidelijk op te maken dat de buitenplaatsboerderij lag nabij de scherpe bocht in de Broekweg. Omdat het huidige fietspad (Broekpolderpad) op de perskade is aangelegd en de perskade op zijn beurt op de vroegere Broekweg, is de plaats van de vroegere buitenplaats redelijk te traceren.

De kaart geeft een schitterend beeld van het buitenplaatscomplex. Het pand heeft een min of meer T-vormige plattegrond en bezit twee toegangsdeuren in de voorgevel (zoals de Sarijnenhove). Eén deur, aan de kant van de opkamer, vormt kennelijk de toegang tot het buitenplaatsgedeelte. Op het erf van de boerderij staan twee hooibergen en een wagenschuur. Aan de andere kant bevinden zich een karnmolen en twee andere bijgebouwen. Ten noorden van het pand strekt zich een formele tuin uit met perken, bomen en een tuinkoepel. Aan de overzijde van de brede sloot voor het pand ligt een kleine, sierlijke buxusparterre. Ten zuiden van het complex bevindt zich een boomgaard.

In het dubbele perceel tussen de Broekweg en het buitenplaatscomplex is in plattegrond het gehele grondgebied weergegeven, inclusief de oppervlaktematen van de percelen. Het betreft in totaal ruim 43 morgen land.

De hierboven vermelde verkoop van de buitenplaats (in 1793) vindt plaats in opdracht van de erfgenamen uit de familie Van den Heuvel. Lindenrust wordt voor 8.972 gulden eigendom van de reder Teunis Brobbel. Ook boerderij *De Lindeboom* in de Holierhoekse Polder werd verkocht.

Fragment van de ‘Caart van de Hofstede genaamd Lindenrust’ met het boerderijcomplex en aangrenzende tuinen en boomgaard. (Collectie Stadsarchief Vlaardingen)

Fragment met Lindenrust van de Kadastrale Minuutkaart uit ca. 1820. Het perceelnummer 231 is tuin, de perceelnummers 232 en 234 boomgaard en 230 en 237 hakhout.

De boerderij van Arie en Zweris de Jong was in 1858 de opvolger van Lindenrust. In 1958 werd de boerderij gesloopt. (Fotocollectie Streekmuseum Jan Andersson)

Op de Kadastrale Minuutkaart uit ca. 1820 blijkt het complex nog een grote moestuin en boomgaarden te hebben en wordt het geheel omgeven door hakhoutsingels wat normaal is voor boerderijen. Eigenaren zijn dan Jan de Willigen, rentenier te Vlaardingen en het echtpaar Klaas van Rossen en Neeltje Klink te Vlaardingen. *Lindenrust* wordt in 1858 vervangen door nieuwbouw.

De eerste steen van de nieuwe boerderij werd gelegd door Jan de Jong, oud 16 jaar. Deze boerderij zal precies honderd jaar worden. In 1958 wordt het pand afgebroken ten behoeve van de opspuiting van de Broekpolder met havenslib. Aan een rijke geschiedenis komt dan een definitief einde.

Bronnen:
Struijs, M.A., *Abraham van der Linden. Leven en werk van een belangrijke achttiende-eeuwse Vlaardinger*. Hoogendijkreeks 1. Vlaardingen 1995.
Werner-Berkhout, T., De Sarijnenhove. In: *Historische Vereniging Maasland* 1998 (Jaarboek).

De burcht en de laars van graaf Dirk III gevonden?

Tim de Ridder¹

Het thema van dit jaar is ‘Macht en pracht’. Een belangrijk symbool van de kerkelijke macht is natuurlijk de kerk. Maar Vlaardingen herbergt echter ook de resten van een belangrijk wereldlijk machtscentrum: de burcht van graaf Dirk III. Deze burcht speelde zowel in de Vlaardingse als de Hollandse geschiedenis een belangrijke rol. Op hypothetische gronden is deze burcht gelokaliseerd aan de zuidoostzijde van de kerkheuvel. Hierover is al het nodige gepubliceerd.² Maar onlangs dook er vanuit onverwachte hoek een nieuwe locatie op als mogelijke ligging van de burcht van Dirk III.

Een oud krantenbericht
Op 31 januari 2012 stuurde stadsarchivaris Harm Jan Luth de tekst van het volgende intrigerende berichtje uit de Nieuwe Vlaardingsche Courant van 18 maart 1905 naar mij:

— Bij het doen van ontgravingen voor het bouwen van een pakhuis van den heer H. van Toor nabij de Markt, werden door de werklieden een paar oude muren blootgelegd, die behalve dat zij een meter of 3 in den grond te volgen waren, een dikte hadden van ruim een Meter. Ook werden eenige doodsbeenderen gevonden, verder een zool van een laars van buitengewone afmeting en ten slotte een aarden pot — maar zonder geld erin. Dat viel wel wat tegen!
Vooral die muren doen vermoeden dat daar waarschijnlijk eenmaal een kasteel heeft gestaan.

“Bij het doen van ontgravingen voor het bouwen van een pakhuis van den heer H. van Toor nabij de Markt, werden door de werklieden een paar oude muren blootgelegd, die behalve dat zij een meter of 3 in den grond te volgen waren, een dikte haalden van ruim een Meter. Ook werden eenige doodsbeenderen gevonden, verder een zool van een laars van buitengewone afmetingen en ten slotte een aarden pot - maar zonder geld erin. Dat viel wat tegen! Vooral die muren doen vermoeden dat daar waarschijnlijk eenmaal een kasteel heeft gestaan.”

In de kop van zijn e-mail had Harm Jan gekserend gemeld: “burcht en laars van Dirk III!!!!”. De West-Friese graaf Dirk III, die als grondlegger van Holland wordt beschouwd, heeft in Vlaardingen zeker zijn voetsporen achtergelaten³, maar zou het naast zijn voetsporen ook zelfs zijn laars kunnen zijn? En zou het hier werkelijk de resten van de burcht van Dirk III betreffen? De toeschrijving van de laars laten we voor wat het is. Maar hoe zit

In de Nieuwe Vlaardingsche Courant van 18 maart 1905 kunnen we lezen over de ontdekking van een muur en een ongewoon grote laars. (Collectie Stadsarchief Vlaardingen)

Aan de hand van de bouwvergunning en de daarin genoemde kadastrale nummers lukte het om op de wijkkaart van 1847 te achterhalen waar de bouwlocatie gelegen was, zodat duidelijk is waar we de dikke muur die ontdekt werd in 1905 moeten lokaliseren. (Collectie Stadsarchief Vlaardingen, nabewerking E. van Toledo, gemeente Vlaardingen)

het met de muur? Het intrigerende bericht kwam mij bekend voor. Al gauw vond ik in het VLAK-archief een dossier met VLAK-code 1.076 een aantal verwijzingen naar hetzelfde krantenbericht. Verschillende mensen, waaronder Bert van Bommel, Jeroen ter Brugge, Piet Heinsbroek en Matthijs Struijs was het bericht al opgevallen en zij hadden zich reeds bezig gehouden met een verklaring voor de muur. Uit de stukken valt op te maken dat de muur werd aangezien voor de dijkmuur die bij de Maassluisdijk in 1459 is gebouwd ter verdediging van Vlaardingen tegen het opdringende Maaswater. Aangezien het pand van Van Toor inderdaad ook grenst aan de Maassluisdijk, is dat geen vreemde veronderstelling. Daarmee was destijds de betekenis van de muur voldoende verklaard. Maar.... sinds het archeologische onderzoek op de locatie Gat in de Markt 1.101 eind 2001/

begin 2002 weten we precies waar deze dijkmuur heeft gelegen, namelijk in de Maassluisdijk aan de zijde van de Zomerstraat.⁴ Dat ligt op een behoorlijke afstand van het pand van Van Toor. Het lijkt daarmee uitgesloten dat de dikke muur die in 1905 is ontdekt, afkomstig zou kunnen zijn van de 15e-eeuwse dijkmuur. Zodoende rees de vraag: waar vonden die werkzaamheden aan het pand in 1905 van Van Toor precies plaats?

Bouwaanvraag

Verdere documentatie over de vondst van de muur ontbreekt. Daarmee lijkt de zoektocht alweer ten einde te zijn gekomen. Er is echter een andere mogelijkheid om meer te weten te komen over locatie waar de muur was ontdekt. In 1905 was het namelijk al verplicht om een bouwaanvraag in te dienen. Zou er van deze verbouwing ook een aanvraag ingediend zijn en nog aanwezig zijn in het archief? Stadsarchiefmedewerker Erika Verloop dook het archief in en vond de bouwvergunning. Op deze vergunning, die op 15 februari 1905 werd verstrekt, valt te lezen dat de bouw betrekking heeft op sectie B, met de kadastrale nummers 765, 1033, 1762, 1763, 1765, 1766 en 1875. Deze nummers vond zij terug op de kadastrale kaart waarmee een goede vergelijking viel te maken met de wijkkaart van 1847, zodat daarmee het te bebouwen gebied en dus ook de contouren bekend zijn waarbinnen de vondst van de dikke muur gezocht moet worden. Nu de globale locatie bekend is, is duidelijk dat de muur dus niet aan de kant van de Maassluisdijk gezocht moet worden zoals voorheen was verondersteld en dus niet de dijkmuur van 1459 kan zijn. Maar wat is het dan wel?

Ouderdom muur

Aan de hand van de ligging van het te bebouwen perceel valt nog iets af te leiden. Dit gebied sluit niet aan op oude rooilijnen van de gevels en het te bebouwen perceel lijkt deel

uit te maken van een gebied van achtererven. Wanneer is dit gebied bebouwd geraakt? Op de kaart van Jacob van Deventer uit circa 1562 is het moeilijk te zien. Op de kaart is een stipje groen te zien dat er op lijkt te wijzen dat het binnenterrein tussen de bebouwde stroken langs de Schoolsteeg, Markt en Maassluisdijk nog deels onbebouwd was. Op de kaart van Balthasar Florisz. van Berckenrode uit 1632 is dat zelfs heel duidelijk zichtbaar. De kaart van Kruikius laat wel een verdichting van de bebouwing zien op de achtererven. De verdichting van de bebouwing komt ook terug in de bouwaanvraag van Van Toor. Voor de nieuwbouwplannen moesten eerst enkele oude panden worden gesloopt. Het betrof vijf pandjes, waarvan er volgens de vermelding op de plattegrond, vier waren opgetrokken in IJsselsteen en één in “halve Waalsteen”. De gebruikte stenen doen vermoeden dat het hier gaat om pandjes uit de 17e eeuw of later. Het lijkt onwaarschijnlijk dat deze bebouwing gefundeerd zou zijn met één meter dikke muren, want de historische kaarten tonen hier geen bijzondere gebouwen. Uit het voorafgaande kunnen we afleiden dat de muur in ieder geval afkomstig is van een gebouw dat dateert van vóór 1632 en waarschijnlijk al van vóór 1562.

Opmerkelijk is dat de gereconstrueerde locatie van de muur op enige afstand ligt van de Markt. Het lijkt te gaan om een gebouw dat niet direct aan de Markt heeft gestaan, maar iets verderop, ten westen ervan heeft gestaan. We zien wel vaker in oude stadscentra dat grote, prestigieuze gebouwen in steden niet altijd met de voorgevel direct tegen de gevellijn liggen. Dat kan komen doordat deze gebouwen bijvoorbeeld omgeven zijn geweest door een gracht waardoor ze ook verdedigbaar waren. Dit komen we zowel tegen bij stadskastelen als bij belangrijke grafelijke gebouwen. Wellicht dat het gebouw waartoe de fundering behoort ook een dergelijke omgrachting heeft gekend. Opvallend is in ieder geval dat volgens

de oude situatie aan de noordzijde van het perceel aangegeven wordt dat hier een ‘oude waterloop’ wordt vermeld. Met enige fantasie zouden we daarin het restant van een gracht kunnen zien, maar het kan natuurlijk ook gaan om een verwijzing naar een oud riool.

Burcht Dirk III?

Over de ouderdom van het gebouw valt niet veel meer te zeggen dan dat deze waarschijnlijk van vóór 1562 zal dateren. Zou Harm Jan Luth dan toch gelijk krijgen dat het hier een muurwerk van de burcht van Dirk III betreft? Dat lijkt echter onwaarschijnlijk, omdat de burcht van Dirk III kort vóór 1018 is gebouwd en steenbouw in het West-Friese graafschap in 1018 nog nauwelijks werd toegepast. Tot die tijd tref je steenbouw vrijwel uitsluitend aan bij kerkelijke gebouwen (zoals bijvoorbeeld het 10e-eeuwse klooster te Egmond). Daarmee is het echter nog niet geheel uitgesloten dat hier de burcht van Dirk III gelegen zou kunnen hebben, die eerst in hout en aarde zal zijn opgetrokken en later in steen verbouwd zou kunnen zijn. Er zijn echter ook nog andere mogelijkheden. Gezien de parallellen met andere steden, is het denkbaar dat het hier gaat om een (mogelijk omgracht) versterkt gebouw uit de 12e, 13e of 14e eeuw. Het zou kunnen gaan om een onbekend (stads)kasteel of wellicht de uit historische bronnen bekende lakenhal (wanthuis) of de grafelijke gevangenis waarvan de ligging nog onbekend is.⁵ Wat overigens ook weer niet uitsluit dat dergelijke grote en omvangrijke gebouwen op een ouder

De locatie van de muur geprojecteerd op de kaart van Kruikius uit 1712. Ter plaatse van de locatie is enige bebouwing zichtbaar die uit het einde van de 17e eeuw of begin 18e eeuw zal dateren. (Collectie Stadsarchief Vlaardingen, nabewerking E. van Toledo, gemeente Vlaardingen)

grafelijk terrein zijn gebouwd waar mogelijk in een eerdere periode de burcht van Dirk III was gebouwd. De ligging tegenover de kerk en aan de Markt, maakt deze plek in ieder geval tot een belangrijke locatie waar een imposant middeleeuws gebouw goed tot zijn recht zou komen. Al met al is het bericht zeer intrigerend! Het geeft aan dat er nog veel macht en pracht schuil gaat in de Vlaardingse kerkheuvel!

Literatuur

van Loon, C. en de Ridder, T., 2006: *Gat in de Markt 1.101*. Basisverslag, VLAk-verslag 15.1, Gemeente Vlaardingen, Vlaardingen.

Nieuwenhuijsen, K., en de Ridder, T., 2012: *Ad Flardingun – Vlaardingen in de elfde eeuw. Middeleeuwse bronnen over de Slag bij Vlaardingen en andere Vlaardingse gebeurtenissen in de elfde eeuw*. Hilversum.

de Ridder, T. en Struijs, M., 2002: Bewoningsgeschiedenis van de locatie ‘Gat in de Markt’, *Terra Nigra* 154, 27-34.

de Ridder, T., 2002: Waar ligt het oude Vlaardingen? Een nieuw model voor een oude stad, *Terra Nigra* 155, 36-53.

de Ridder, T., 2004: De burcht van Dirk III, *Tijd-Schrift* 93, 11-15.

Stond duizend jaar geleden achter deze panden aan de Markt de burcht van Dirk III? Rechts op de hoek van het stadhuis kijkt graaf Dirk III toe.
(Foto: T. de Ridder, gemeente Vlaardingen)

de Ridder, T., 2006: De slag bij Vlaardingen. Analyse van de beschrijving van Alpertus van Metz en de mogelijke locatie van de burcht van Dirk III, *Terra Nigra* 164, 2006, 18–33.

de Ridder, T., 2008: Zoektocht naar de burcht van graaf Dirk III, *Westerheem* 57/3, 2008, 140-149.

van der Roest, P.B. en van Loon, C., 2007: *Markt 01.125. Het geofysisch onderzoek*, VLAk-verslag 45, Gemeente Vlaardingen, Vlaardingen.

Noten

1. Met hartelijke dank aan Harm Jan Luth voor het toesturen van het krantenbericht, het opzoeken van de relevante informatie en het kritisch doorlezen van dit artikel. Hierbij ook hartelijk dank aan Erika Verloop voor het nazoeken van relevante stukken en het opsporen van de bouwlocatie.
2. Zie bijvoorbeeld De Ridder 2004.
3. Zie Nieuwenhuijsen en De Ridder 2012.
4. Van Loon en De Ridder, 2006.
5. Nieuwenhuijsen en De Ridder 2012, p. 118-119.

Gem

Eli van Toledo

Een voorwerp uit het archeologisch depot van de gemeente Vlaardingen waarin macht en pracht samenkomen: deze Romeinse gem. Archeologen vonden dit exemplaar tijdens een opgraving op locatie De Vergulde Hand-West. De gem is op 28 juni 2005 gevonden tussen de resten van een houten bouwwerk uit de eerste eeuw na Chr..

Geen Romeinen?

Een Romeinse gem op de Vergulde Hand past prima in het beeld van de tijd. De Romeinen hadden immers al in 12 v.Chr. hun imperium tot aan de Rijn uitgebreid. Het gebied dat nu Vlaardingen heet, maakte toen dus deel uit van het Romeinse Rijk. Toch doet de lokale context van de vondst een tikkeltje vreemd aan. Op het opgravingsterrein hebben archeologen maar weinig aanwijzingen gevonden die duiden op contacten met de Romeinen. *Terra Sigillata*, het luxe aardewerk van de Romeinen, is bijvoorbeeld nauwelijks aangetroffen. Als we naar de overige vondsten kijken, lijkt het er op dat we hier echt met de inheemse bevolking te maken hebben. Hoe komt zo’n overduidelijk Romeins sieraad in deze niet-Romeinse omgeving terecht?

Glazen gem

Laten we eerst naar het voorwerp zelf kijken. Een gem is een in diep reliëf gesneden siersteen. Vaak zijn gemmen gemaakt van edelstenen. De Vlaardingse gem is echter van geel glas gemaakt. Het glas imiteert een dure steen. Een gem van glas is niet alleen goedkoper vanwege het gebruikte materiaal, ook het vervaardigen is makkelijker: glas kan immers gegoten worden in een mal. Het is bekend dat de Romeinen glazen gemmen in serie produceerden. Het gieten heeft wel een nadeel: details zijn moeilijker te realiseren: de afbeelding wordt vaak grover. De afbeelding in de

Vlaardingse gem is echter zeer gedetailleerd uitgevoerd, zodat het waarschijnlijk is dat de beeltenis toch (deels) gegraveerd is. De gem kunnen we daarom plaatsen in de categorie: het wat luxere serieproduct. Het is eigenlijk een wonder dat het stukje glas is gevonden, want het ovaalvormige kleinood meet 11 bij 9,5 mm en is maar 1,5 mm dik.

Gem in een ring

Waarvoor diende een gem? Op een paar uitzonderingen na, waren verreweg de meeste gemmen uit de Romeinse tijd oorspronkelijk gevat in een ring (afb. 2). De ring van de Vlaardingse gem ontbreekt. Misschien was het gevat in een ijzeren ring. In dat geval kan de ring zelf geërodeerd zijn. Vaak zorgt zo’n proces echter voor spanning op het hele sieraad. Dan is de kans groot dat het glas van de gem beschadigd raakt. Dit is niet het geval bij onze gem. Het kan zijn dat onze gem uit zijn fitting is gevallen. Vaak zaten de gemmen vast met beenderlijm en in een vochtig klimaat kon de lijm gemakkelijk loslaten. Hoewel de ring dus niet gevonden is, is het aannemelijk dat ook onze gem oorspronkelijk in een ring gevat was.

Romeinse gem gevonden op locatie Vergulde Hand met afbeelding van de godin Roma.
(Foto: J. v.d. Berg, gemeente Vlaardingen)

Gem in een ring.
Gevonden bij de resten
van een Romeinse mi-
litair te Velzen. (Foto:
A.V.A.J. Bosman)

Zegelsteen

Wie droeg zo'n ring? Iedere Romeinse staatsburger die een ring met een gem erin kon betalen, droeg er één. Een financiële overeenkomst sloot de Romein gewoonlijk met de afdruk van zijn zegel. Een gem was dus in de eerste plaats een zegelsteen. Het spreekt vanzelf dat de elite pronkte met de chiquere exemplaren: de in gouden ringen gevatte edelstenen. De man in de straat droeg een ijzeren ring met een glazen gem. Onze gem kan door een Romeinse handelaar of militair zijn gedragen.

Roma

Misschien kan de afbeelding op de gem ons dichterbij de drager brengen? Romeinen beeldden vaak goden af op hun gem. De gem had dan een rol in een persoonlijk ritueel met de godheid. Denk aan voetballers die hun ring kussen als ze hebben gescoord. Op de Vlaardingse gem is een hoofd en profiel naar links afgebeeld. Over het algemeen laten afgebeelde Romeinse godheden zich makkelijk identificeren aan een aantal kenmerken. Laten we beginnen met het meest kenmerkende element: het hoofd van de godheid is getooid met een helm. De helm heeft een scherp uitstaande klep van voren, en een licht gebogen nekbeschermer naar achteren. Dit type staat bekend als een Attische helm. Vaak zijn dit soort helmen voorzien van wangkleppen, in dit geval echter niet. Bovenop de helm staat in de lengterichting een helmboos of helmkam. Het is onduidelijk of het veren of haren zijn. Aan de onderkant lijkt de kam

versierd te zijn met linten. Aan de voorkant is een krul te zien, mogelijk is het een griffioen. Gehelmde godheden uit de Romeinse tijd zijn: Mars, Roma en Minerva. Minerva draagt echter vaak een Korinthische helm. Onder de helm steken een paar krullen uit, en de kin van de godheid is onbehaard. Deze twee aanwijzingen elimineren de oorlogsgod Mars. De beeltenis stelt de godin Roma voor. Ze heeft haar mond gesloten, de ogen wijd opengeperd. Haar oor is onbedekt, en ze draagt een halssnoer met ronde parels.

Al in de derde eeuw voor Chr. hadden de Romeinen een cultus rond Roma. In die tijd hielden zij haar voor een genius, een beschermgeest van de stad Rome. Later vereerden zij haar als godin. De Romeinen vierden samen met de overwonnen volkeren haar goddelijkheid. De cultus verwees naar de Romeinse bescherming en naar wederzijdse trouw. Roma stond voor de eeuwige macht van de onoverwinnelijke stad Rome. De Romeinse schrijver Cicero noemt haar het symbool van de Romeinse staat.

Roma en Augustus

Wat betekende Roma voor een Romein in de eerste eeuw na Chr.? Om deze vraag te beantwoorden moeten we eerst de politieke situatie in het Romeinse Rijk onder de loep nemen. We spreken in de eerste eeuw al van het Romeinse keizerrijk. De keizer, of beter princeps, want pas veel later krijgt het cognomen (de derde naam van een Romein) Caesar de betekenis van deze functie, had alle macht. Voor de Romeinen was dit een ongemakkelijke situatie, daar zij al sinds jaar en dag een afkeer hadden van alleenheersers als koningen en tirannen. De politiek zeer bedreven Gaius Octavianus had dit echter voor elkaar weten te krijgen. Na de moord op dictator Julius Caesar ontstond er een machtsstrijd. Octavianus, de neef van Caesar, kwam als overwinnaar uit de strijd. Hij herstelde de republiek en liet aan de senatoren weten dat hij slechts een 'eerste onder

gelijken' was. Als dank voor dit alles ontving hij van de senaat de agnomen (persoonlijke bijnaam) Augustus, wat 'verhevene' betekent. Hoewel de senaat nu weer het formele staatsorgaan was, regelde de *princeps* het wel zo, dat hijzelf alle relevante functies bekleedde, waaronder die van opperbevelhebber over de legioenen.

Keizercultus

Het Romeinse Rijk floreerde onder keizer Augustus. In het Hellenistische oosten van het Rijk, leefde het idee om Augustus als levende god vereren. Augustus, niet vies van een beetje zelfverheerlijking, voelde daar wel wat voor. Maar hij wist ook dat dit voor de republikeinse Romeinen een niet te betreden terrein was. Maar politiek dier als hij was, stelde hij hen tevreden door aan te geven dat hij alleen als *divus* (goddelijk) aanbeden wenste te worden als tegelijkertijd er uitdrukkelijk eer bewezen werd aan de eeuwige macht van de onoverwinnelijke stad Rome, in de goddelijke gedaante van de *dea* Roma. Deze 'keizer'-cultus verspreidde zich weldra – en niet in de laatste plaats door de propagandamachine van Augustus zelf – door het hele Romeinse Rijk. Ook in de westelijke provincies was deze cultus bekend. Zo weten we dat de inwoners van Lugdunum (Lyon) een tempel wijdde aan Roma en de keizer.

Romeinse macht

Roma en de keizer waren voor de Romeinen een twee-eenheid. Ook bij de volgende kei-

zers bleef Roma het staatsymbool. De afbeelding op onze gem zal de drager herinnerd hebben aan de stad Rome, de Romeinse staat en niet in de laatste plaats aan de keizer zelf. In de westelijke provincies had de associatie met de keizer nog een extra lading. De verovering van deze gebieden was een bijna persoonlijke verdienste van leden van de keizerlijke familie, het Julisch-Claudische huis. Deze aanwijzingen doen vermoeden dat de drager van de ring met onze gem iets van doen had met het uitdragen van de macht van de Romeinen. Misschien toch een militair?

Romeinen op de Vergulde Hand

In Vlaardingen hebben archeologen twee objecten gevonden die overduidelijk wijzen op Romeinse militaire aanwezigheid: een schoenzool van een legionair en een punt van een lans. Als we echter alleen naar de vondsten op de Vergulde Hand kijken, vinden we nergens aanwijzingen voor Romeins gezag. Of toch wel?

Kavelsloten

Op de Vergulde Hand troffen de onderzoekers een aantal opmerkelijke kavelsloten aan. Opmerkelijk, omdat ze lijken te zijn uitgezet volgens het principe van de Gulden Snede. Dat is een verdeling van een lijn in twee delen die in een bepaalde vaste verhouding tot elkaar staan. Helaas zijn de aanwijzingen te summier om dit echt hard te kunnen maken. Maar we weten dat dit een standaard werkwijze was van de Romeinen. Wellicht waren de Romeinen actief betrokken bij de inrichting van het land op de Vergulde Hand. De kavelsloten waren bedoeld om water af te voeren. Sommigen noemen het een ingenieus afwateringssysteem, andere wetenschappers denken dat het vooral een manier was om het

As (voor- en keerzijde) circa 15-7 v.Chr. Voorzijde: 'CAESAR PONT MAX', gelauwerd hoofd naar rechts. Keerzijde: 'ROM ET AVG', altaar van Lugdunum (Lyon). (Foto: Classical Numismatic Group)

Kavelsloot uit de Romeinse tijd.
(Foto: gemeente Vlaardingen)

landbezit inzichtelijk te maken. Dat was handig voor de Romeinse bezetter, want die wilde belasting heffen. Hoe het ook zij, de inheemse bevolking zag toe hoe de Romeinen het land volgens een nauwkeurig meetsysteem inrichtten. Wellicht dat de gem toebehoorde aan een landmeter uit het Romeinse leger... Helaas dateren we de kavelsloten een eeuw later dan de context waarin de gem lag. Wat uiteraard niet wil zeggen dat de Romeinen voor die tijd géén landmetingen verrichtten op de Vergulde Hand, maar dat telt natuurlijk niet als bewijs.

Macht en pracht

Vanzelfsprekend zijn honderden andere theorieën denkbaar. De ring kan als propaganda-uiting zijn meegegeven aan de Cananefatische elite in het gebied. Maar er zijn ook geen aanwijzingen voor de aanwezigheid van een elite op de Vergulde Hand. Of misschien heeft de boer de ring gevonden in een verlaten legerkamp na de Bataafse opstand. De waarheid is dat we het gewoon niet weten. Wat we wel weten is dat de gem een symbool was van Romeinse macht, en tussen het huisraad van een gewone inheemse boer zeker ook een uiting van Romeinse pracht.

Meer informatie over de opgraving op de Vergulde Hand vindt u op www.geschiedenis-vanvlaardingen.nl

Literatuur

A.J.A.V. Bosman, 2011: De gem, in: Eijskoot, Brinkkemper & De Ridder (red.): RAM 200, Vlaardingen - De Vergulde Hand-West.

Klassendag Open Monumentendag 2013

Op zaterdag 14 september 2013 is het Open Monumentendag in Vlaardingen. De dag ervoor, vrijdag 13 september, is er voor de leerlingen uit groep zeven van het Vlaardingse basisonderwijs een speciaal programma samengesteld door een aantal leden van het ServiceTeam Vlaardingen. Vier basisscholen hebben zich met zeven groepen – bij elkaar zo’n 160 leerlingen – voor deze Klassendag aangemeld.

Thema OMD 2013: ‘Macht en Pracht’

Het landelijk thema van dit jaar is ‘Macht en Pracht’. Deze begrippen roepen bij iedereen weer andere associaties op, een ieder beleeft ze weer op een andere manier. Een voorzitter van de Raad van Bestuur van een internationaal bedrijf ervaart het begrip ‘macht’ anders dan een fabrieksarbeider. Voor een geestelijke in een kerk zal macht een andere betekenis hebben dan voor de gemiddelde kerkganger. Ook een soldaat op missie in het buitenland kijkt anders tegen het begrip ‘macht’ aan dan de bevelhebber van de Nederlandse krijgsmacht.

Iets vergelijkbaars zie je bij ‘pracht’. Als je een modeontwerper vraagt wat hij onder ‘pracht’ verstaat, krijg je een heel ander antwoord dan wanneer je dezelfde vraag stelt aan een landbouwer uit een ontwikkelingsland. Ook een bloemkweker zal er een ander beeld bij hebben dan bijvoorbeeld een scheepsbouwer heeft.

Macht en pracht voor de leerling

Toch praten we heel makkelijk over dit soort begrippen zonder onszelf daarbij af te vragen wat de ander eronder verstaat. Met dit fenomeen gaan we spelen tijdens de Open Monumenten-klassendag.

Waaruit blijkt macht bijvoorbeeld? Hoe

maak je macht zichtbaar? Kun je het tonen door middel van je kleding, je taalgebruik of je houding? Tijdens de Klassendag gaat het erom dat de leerlingen zelf hun eigen idee van ‘macht en pracht’ op een creatieve en speelse manier tot uiting kunnen brengen.

Een herkenbaar symbool voor de leerlingen is ongetwijfeld de blinkende ketting die om de hals van de burgemeester hangt, de ambtsketen. Hoe kijken zij nu zelf hiertegen aan? Wat hangt er bijvoorbeeld eigenlijk precies aan? Van welk materiaal is hij gemaakt? Mag zo’n ambtsketen er ook best wel eens heel anders uitzien?

Hoe laat je met weinig hulpmiddelen zien wat jijzelf verstaat onder het thema. Maakt het bijvoorbeeld uit hoe je staat, kijkt of beweegt? Wat hebben bepaalde attributen als hoofdeksels, galajurken, uniforms enz. voor effect? Met dit soort zaken gaan de leerlingen tijdens twee creatieve workshops aan de slag. Het resultaat wordt vastgelegd in beelden die aan de scholen ter beschikking worden gesteld.

Macht en pracht in stedenbouw

Het thema ‘Macht en Pracht’ biedt natuurlijk ook de mogelijkheid om iets van de geschiedenis van Vlaardingen te tonen. Vlaardingen, van oorsprong een eenvoudig vissersstadje, kent geen overdreven uitingen van macht en pracht in de vorm van een kasteel, een paleis, een landgoed of grote monumentale panden. De stad is sober gebleven. Panden als het Redershuis, Villa IJzermans, het Museum Vlaardingen (voormalig redershuis), het Stadhuis, de Pelmolen, het Hollandia-gebouw en de Visbank tonen weliswaar enige welstand, maar de uitstraling van macht en pracht blijft beperkt. De Grote Kerk is inderdaad groot, maar zeker niet groots, alhoewel het interieur wel een bepaalde allure heeft. De kerktoren is

hoog, imposant én tegelijkertijd functioneel. Hij diende immers als baken en uitkijkpost.

Macht en pracht in gezag

De bekendste machthebber van Vlaardingen is de ambachtsheer van Vlaardingen, Wilhem van Ruytenburch. Hij is in vol ornaat in geel tenue afgebeeld op de ‘*Nachtwacht*’ van Rembrandt. Van zijn luisterrijke buitenplaats ‘*Het Hof*’, dat hij in Hollandse Renaissance-stijl liet bouwen, is alleen nog een deel van de tuin zichtbaar. De macht van de rijken is ook te vinden in het feit dat het bestuur van de stad, de vroedschap, in hun handen was. Ga de lijst van burgemeesters en andere functionarissen maar na, zij zijn voor een flink deel afkomstig uit de meer welgestelde families.

In de visserij was de macht zichtbaar én voelbaar in de hiërarchieke verhoudingen

tussen reders en werkvolk. De redersfamilies toonden hun macht door te heersen over de vissers en de ambachtslieden.

Locatie Klassendag: het Hollandia gebouw

Als locatie voor de Klassendag op 13 september is gekozen voor het Hollandia-gebouw. Dit imposante pand, het kantoor van de voormalige melkfabriek ‘*N.V. Hollandia*’, domineert het straatbeeld van de Oude Haven. En niet alleen door zijn afmetingen. De Latijnse teksten ‘*Labor improbus omnia vincit*’ en ‘*Nil sine magno labore*’ (‘Noest werk overwint alles’ en ‘Niets zonder grote inspanning’) bovenaan de beide vleugels geven het grandeur.

Datzelfde doet de brede trap die je naar de grote, dubbele voordeur brengt. De ontvangsthal is hoog, was vroeger prachtig geornamenteerd en gedecoreerd en straalde status uit. De afmeting ervan en de hoogte van het plafond bezorgden menig bezoeker een gevoel van nederigheid. Vanaf de balustrade keek de directeur, overigens een zeer sociale werkgever, neer op de aanwezigen. Dit gevoel willen wij ook de leerlingen geven. Daarom worden zij in de hal ontvangen door machthebbers. Een ‘*burgemeester*’ en de ‘*directeur van de fabriek*’ spreken de leerlingen vanuit de hoogte toe. Dat maakt meteen de verhoudingen duidelijk. De kinderen zijn die dag het werkvolk, dat noeste arbeid moet gaan verrichten. Het ondergaan en beleven van de verschillen in status, macht, invloed én kleding vormt de leidraad van de dag.

Team Klassendag van het ServiceTeam Vlaardingen.

De imposante ontvangsthal van het Hollandia-gebouw

De vergaderzaal in het Hollandia-gebouw. Ook deze ruimte straalt pracht en macht uit.

Ledenactiviteiten

De zomer zit er bijna op: het wordt weer langzamerhand tijd voor het nieuwe Lezingenseizoen.

Voor de maand september noemen we als voornaamste activiteit natuurlijk even de Open Monumentendag - dit Tijd-Schrift staat vol met wetenswaardigheden over deze dag (en het wordt de moeite waard, dus zeker even komen op de Markt en bij de Oude Lijnbaan...!).

Op **maandag 16 september** begint dan de volgende serie van de Ken uw Stad-cyclus, georganiseerd door het ServiceTeam Vlaardingen. Al meer dan 2500 Vlaardingers namen eraan deel in de afgelopen 24 jaar (sedert 1990), en het lijkt erop, dat de vijver van potentiële deelnemers dus leeggevestigd raakt.... Wanneer u toch nog een keer wilt meedoen: neem dan een kijkje op www.ken-uw-stad.nl, en geef u alsnog snel op - het doorgaan van een volgende serie is nog geenszins zeker!

Het zelfde ServiceTeam gaat op **zondag 1 september** weer wandelen in Ambacht (15.30 uur vanaf het Streekmuseum), en op vrijdag 27 september (19.15 vanaf de Markt) door het oude centrum (fraai verlicht) met een sagen/legendenvertelling door Eva Stolk en tot slot het beklimmen van de toren (www.serviceteam-vlaardingen.nl). Helemaal gek op oude sagen-legenden? Kom dan in de Maand van de Geschiedenis, op vrijdag 11 oktober, naar het centrum (aanvang 19.13 uur).

De HVV heeft ook zelf in die ‘Maand’ een belangwekkende activiteit: in het kader van de herdenking van ‘200 jaar Koninkrijk der Nederlanden’ (1813 - 2013) staat een herdenkingslezing gepland op **dinsdag 22 oktober**, waar Frans van den Akker (hij was al eerder bij ons te gast, over ‘geld’) ons vertelt over een aantal hoogtepunten uit ‘ons 200-jarig bestaan’, met speciale aandacht voor de raak-

vlakken welke ons koningshuis met Vlaardingen heeft.

Het wordt een goed gedocumenteerde lezing, die vanwege het bijzondere karakter eigenlijk in het Stadhuis had moeten plaatsvinden, maar waarvoor we (vanwege de verbouwing van het Stadhuis) mogen uitwijken naar de kleine zaal van de Stadsgehoorzaal. We beginnen dan om 20.00 uur, einde 22.00 uur, en we zullen aan deze avond ruime publiciteit geven.

De laatste lezing dit jaar wordt gehouden op **dinsdag 26 november**, aanvang 20.00 uur in de Brasserie van het Zonnehuis aan de Dillenburgsingel, waar Frits van Ooststroom ons weer een bijzondere lezing komt presenteren: nu over de boerderijen in de Zuidbuurt. Wanneer u die afgelopen voorjaar moest missen tijdens een bijzondere bijeenkomst in de Zuidbuurt zelf, dan mag u hem nu zeker niet missen! Behalve vele wetenswaardigheden over het gebied, heeft Frits ook veel oude kaarten etc. gefotografeerd, en zijn verteltrant staat er borg voor dat het weer een erg interessante avond gaat worden over dit voor iedereen zo herkenbare gebied.

De volgende bijeenkomsten zijn dan in de eerste maanden van het nieuwe jaar (zie het volgende Tijd-Schrift), maar in het kader van de eerdergenoemde Maand van de Geschiedenis vermelden we nog wel de volgende Ken uw Stad KUS-kwis, die op **vrijdag 1 november** weer gehouden wordt in ‘het Groen’. Alle info treft u op genoemde websites aan, terwijl we u ook nog eens attent maken op onze eigen HVV-websites (algemeen, en over Emous), en op www.geschiedenisvanvlaardingen.nl. We wensen u een plezierig nieuw seizoen toe.

Namens de commissie Ledenactiviteiten,
Arie Ouwendijk

Historische Vereniging Vlaardingen

internet: www.hvv-vlaardingen.nl

e-mail: info@hvv-vlaardingen.nl

Nieuwe oude Vlaardingers

Misschien kunt u “Alles woelt hier om verandering” meezingen. Misschien vindt u veranderingen maar niks. Misschien vindt u veranderingen wel goed. Het probleem zit in dat “alles”. De katholieke kerk aan de Hoogstraat veranderde. De toren bleef staan. Pakhuizen aan de KW-haven en de Vettenoordsekade veranderden van functie. Ze bleven wel behouden. Ook in boeken- en tijdschriftenland woelt alles om verandering. Stapels “Vijftig tinten grijs” en “Dan Browns” in de boekwinkel. Daarnaast in Tijd-Schrift een protestants familie-leven in de eerste helft van de 20ste eeuw en het leven van een Vlaardingse en Zouteveense pastoor uit de 18e eeuw. Naast alle ‘bestsellers-en-e-book-geweld’ de mogelijkheid om door Jaarboeken en Tijd-Schrift je stad beter te leren kennen en te gebruiken om (klein-)kinderen door de ogen van (groot-)ouders te laten kijken. “Weer een nieuw stuk stadhuis, moet je deze foto zien, heette de Paterstraat, stonk naar vis van Hoogerwerf en Van Leeuwen, iedereen had het over de Koeiesteeg.”

Vermoedelijk bent u een Vlaardinger, mogelijk een oud-Vlaardinger en wellicht een oude Vlaardinger, zo iemand die misschien meer overledenen dan levenden kent. Bent u ook blij dat de begraafplaats aan het Emaus er langzaam maar zeker weer goed uit gaat zien? Belangrijk, als je mensen hebt gekend, die nu “achter de molen liggen”. Zou het aan het Emaus ook zo opgeknapt zijn zonder de vastberaden druk van de Historische Vereniging? Jammer dat bedankjes voor onze vereniging vaak een grijze of zwarte rand hebben.

Gelukkig dat er steeds nieuwe oude Vlaardingers komen.
Maakt u ze lid?

Jaarboek, Tijd-Schriften, lezingen, excursies en adviezen met hart voor de stad. Wijs mensen eens op de website www.hvv-vlaardingen.nl of op het e-mailadres info@hvv-vlaardingen.nl

De Paterstraat in vervlogen tijden (foto: collectie Stadsarchief)

